

adabiyotga oid jami 160 dan ortiq asarlar muallifi hisoblanadi [4:238] va fanga “bo’sh fazo” yan’ni vakuum tushunchasini kiritgan [3]. Xuddi shunday tarzda, Armaniston Respublikasi 1998-yili muomolaga kiritgan 100 dram pulida arman millatiga mansub dunyo miqyosida tanilgan astrofizik olim, Byurakan astrofizik observatoriya-si asoschisi (1946-y.) va yulduzlar to’plami (assotsiatsiyasi) ixtirochisi (1947-y.) [5:48], V.A.Ambartsumyan siymosini gavdalandirgan. Bu ro’yxati, albatta, davom ettirish mumkin. Fizik olimlar siymosi tarixiy-moliyaviy ramzlarda aks ettirilishi haqida yanada to’liqroq ma’lumotni [3] internet sahifasidan olsa bo’ladi.

Fizika mashg’ulotlarini o’tishda yuqoridagi ma’lumotlardan maqsadli foydalanib o’quvchilar xotirasida o’rganilayotgan mavzuning yanada mustahkam qolishini ta’minlash va ularni fizika faniga bo’lgan qizig’ishini yanada oshirish mumkin. Oxir oqibat bu fizika mashg’ulotlarining samaradorligini oshirishga xizmat qilishi tayin. Shu bilan birga berilgan ma’lumotlar asosida yuqori sinf o’quvchilari uchun fakultativ ravishda dars ham tashkil etish va unda fizik-olimlar siymosining tarixiy-moliyaviy ramzlarda aks ettirilishi haqida axborot berish mumkin. Muhokamadagi masala yosh avlodni barkamol etib tarbiyalashda, ularda fizika faniga bo’lgan qizig’uvchanlikni yanada oshirishda, jahon miqyosida raqobatbardosh kadrlar etib tayyorlashda, va albatta, ularni

vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda naqadar muhim ekanligini inobatga olib quyudagini taklif qilamiz: bizning mamlakatimizda ham milliy pullarimizda buyuk ajdodlarimiz siymosini aks ettirish lozim. Jahonga dong’i ketgan olimlarimiz etarlicha. Muhammad ibn Muso al-Xorazmiy, Ahmad Farg’oni, Abu ali Ibn-Sino, Abu Rayhon ibn Ahmad Beruniy, Mirzo Ulug’bek va boshqa ko’plab olimlar yurtimizdan yetishib chiqqan.

Dunyo davlatlari xalqi, vatandoshi yoki millati orasidan yetishib chiqqan buyuk olimlar siymosini davlat pullarida aks ettirish orqali olimlar xotirasini abadiylashtiribgina qolmay, balki o’z fuqarolarini, jumladan, o’quvchi yoshlarini vatanparvarlik ruhida tarbiyalaydi, ularda fan bilan shug’ullanishni qandaydir ma’noda rag’batlantiradi. Bu esa oxir oqibat shaxsning, jamiyatning, mamlakatning rivojini ta’minlaydi, uning buguni va kelajagini belgilaydi. Buyuk ajdodlar bilan faxrlanish, ular siymosi aks etgan ramzlarni, jumladan tarixiy-moliyaviy ramzlarni, ta’lim jarayonida qo’llash esa ko’p qirrali muhim va doim dolzarb bo’lgan tarbiyaviy masalani hal etadi. Tarbiyani ta’limdan ajratib bo’lmasligini eslasak, ushbu maqolada taklif etilgan, fizika mashg’ulotlarida tarixiy-moliyaviy ramzlarni namoyish etish metodini qo’llash nafaqat fizika mashg’ulotlari samaradorligini oshiradi, balki o’quvchilarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga yordam beradi.

Adabiyotlar

1. “O’zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo’yicha Harakatlar strategiyasi to’g’risida” O’zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni / O’zbekiston Respublikasi qonun hujjatlarini to’plami 6(766)-son, 70 modda, 2017.
2. Голубь П.Д. Физики от А до Я: Биографический справочник. – Барнаул: Изд-во БГПУ, 2002. –С. 141.
3. <http://www2.physics.umd.edu/~redish/Money/>
4. Каримов Ш., Шамсутдинов Р. Ватан тарихи: Олий ва ўрта махсус ўқув юртлари талабалари учун қўлланма. 1-китоб. -Т.: “Ўқитувчи”, 1997. 528-б.
5. Советский энциклопедический словарь / Гл.ред. А.М.Прохоров, 3-е изд. -М.: Сов. Энциклопедия, 1984. –С.1600.

REZYUME

Maqolada fizika mashg’ulotlari samaradorligini oshirishning metodlaridan biri haqida so’z yuritiladi. Fizika mashg’ulotlari samaradorligini oshirish uchun o’qitishning yangi metodi – “tarixiy-moliyaviy ramzlarni namoyish etish” metodini qo’llash tavsiya etiladi. Metodning tamoyili fizik-olimlar va ular nomi bilan bog’liq jarayon yoki qonunlarni o’sha fizik-olimlar siymolari aks ettirilgan tarixiy-moliyaviy ramz (pul) larni namoyish etib va ular haqida qisqa axborot berib o’qitishdan iborat. Metodni fizika fanining ma’ruza, amaliy va seminar mashg’ulotlarida qo’llash mumkin.

РЕЗЮМЕ

В статье речь идёт об одном из методов повышения эффективности занятий по физике. Для повышения эффективности занятий по физике предлагается использовать новый метод преподавания – метод «демонстрации исторически-финансовых символов». Принцип метода заключается в демонстрации исторически-финансовых символов (денежных знаков), в которых изображены физики-учёные при изучении физических явлений и законов, связанных их именами. Метод может быть применен в лекционных, практических и семинарских занятиях по физике.

SUMMARY

The article deals with one of the methods for increasing the effectiveness of classes in Physics. To improve the efficiency of classes in Physics, it is proposed to use a new teaching method - the method of “demonstrating historico-financial symbols”. The principle of the method is to demonstrate the historico-financial symbols (banknotes), in which physicists-scientists are depicted in the study of physical phenomena and the laws related to their names. The method can be applied in lectures, practical and seminar lessons in physics.

PSIXOLOGIYA

ҚОРАҚАЛПОҚ ОИЛАЛАРИДАГИ АЖРАЛИШЛАРНИНГ ИЖТИМОЙ ПСИХОЛОГИК САБАБЛАРИНИ ЎРГАНИШНИНГ АҲАМИЯТИ

Р.Ж.Ибрагимова – таянч докторант

Ажгинёз номидаги Нукус давлат педагогика институтини

Таянч сўзлар: оила, ажралиш, ижтимоий психологик сабаб, ўрганиш, долзарблик, аҳамиятлилиқ, халқ, этнопсихологик хусусият.

Ключевые слова: семья, развод, социально психологическая причина, изучить, актуальность, важность, народ, этнопсихологические особенности.

Key words: family, divorce, socially psychological reason, to study, actuality relevance, importance, people, ethno- psychological features.

Оила – кичик бир жамият. Мавжуд жамиятнинг дахлсизлиги оиланинг жипслигига боғлиқ

Оила инсон ҳаётини турли тартибсизлик ва келишмовчиликлардан, бемаъни ахлоқлардан, салбий иллатлардан ва уларнинг ёмон оқибатларидан асрагу-

вчи қалъадир [2:8]. Оила ҳақида шу каби маъноли илмий қарашлар жуда кўп.

Замонавий олимлар оилани эр-хотинлар ўртасидаги,

ота-она ва болалар ўртасидаги аниқ тарихий тизим сифатида ифодалайди. Бу изоҳнинг маъносини кенгрок очиб қарайдиган бўлсак, оиланинг тарихийлиги шундаки, у вақт ўтиши билан ўзгаради, ижтимоий муносабатларнинг ўзгаришига кўнаради. Шу билан бир қаторда оила кичик гуруҳ сифатида ҳам қаралади, чунки у ўзига хос (ўта шахсий) бирлашган характерга эга, лекин у ҳар доим жамиятга эҳтиёж сезади, ўз навбатида жамият ҳам оиладан маълум бир вазифаларни бажаришни кутишга ҳақли, булар бир бири билан боғлиқ бўлган иккита вазифа: тарбиявий ва репродуктив. Тарбиявий вазифага тўхталадиган бўлсак, бизнинг болаларимиз айнан оила орқали жамиятга кириб келади. Оилада бола ўзини қуршаган дунёни тушуниб, ўзининг биринчи қадамини қўяди. Психолог ва педагогларнинг тадқиқотлари натижаларига кўра, ҳеч қайси бир тарбия муассасаси болаларга яхши, соғлом оилавий муҳит, ота-онаси билан мулоқатчилик тарбия бера олмаслиги исботланган. Энди иккинчи муҳим вазифага келсак, бу репродуктив вазифа бўлиб, бу ерда асосийси оилада болалар сони, туғилишлар қандай, болаларнинг ота-оналари борми ёки нотўлиқ оилами ва ҳаммасалар қўрилади [1:125]. Оилалар мана шу репродуктив вазифасини қай даражада бажаряпти, тўғрими ёки нотўғрими, бу ҳам катта муаммо ҳисобланади.

Оилаларнинг бу вазифаларни қандай бажариши ҳар жойнинг ўз урф-одатларига, ижтимоий муҳитига боғлиқ тарзда ўзига хосликка эга бўлади. Масалан: Қорақалпоғистон Республикаси ҳудудида, унинг шаҳарлари, туман, қишлоқларида, шу ҳудудда яшовчилар қайси миллат вакиллари бўлмасин юқорида айтилган вазифаларни бажаришда шу ернинг яшаш тарзи, ўзига хос одати ўз таъсирини ўтказиши. Агарда оилаларда ажралишлар юз берса ушбу иккала функция сўзсиз бузилади, бу дегани тарбиявий функцияда болаларнинг руҳиятига катта зарба бўлади, чунки бола тарбиясида ота ва онанинг ўз ўрни, ўзига хос тарбиявий функциялари мавжуд ҳисобланади, репродуктив функцияда ҳам жуда жиддий ўзгаришлар бўлиб беради, ажралишлар сабабли эр ва хотин ҳаётида соғлом турмуш тарзи бузилади, болаларнинг ҳар томонга ажратиб юборилиши, бошқа турмуш қурилиб оилада бошқа отадан ёки бошқа онадан туғилган болаларнинг пайдо бўлиши ва ҳ., буларнинг барчаси оиланинг репродуктив ва тарбиявий функцияларининг тўлиқ бажаралишига ўз салбий таъсирини ўтказиши. Бу дегани, бундай сабаблар мамлакатимиз келажаги бўлган баркамол авлоднинг соғлом муҳитда дунёга келишига, камол топишига ёмон таъсир қилади. Шундай экан оилалардаги ажримларнинг сабабларини аниқлаш ва уларнинг олдини олиш чора-тадбирларини ишлаб чиқиш бугунги кунда жуда аҳамиятли масала ҳисобланади.

Ажрим муаммоси ҳар доим бўлган, оила, никоҳ институтлари қанча тажрибага эга бўлса, ажрим ҳам улар билан тенгдош эканлар. Жамият тарихида ажримлар бўлмаган давр бўлмаган, унинг шакллари ҳар хил ва кўп сонли бўлган, шунингдек ажрим мотивацияси турлича. Кўпинча ажримларга мотив сифатида эр-хотинларнинг ҳиёнаги хизмат қилар экан. Айнан шу каби бевафоларга ҳар хил халқларда ҳар хил қонун қоидалар мавжуд. Масалан, Африканинг динка қавми эркаклари агарда хотини ақлсиз, яна овқатни яхши пишира олмаса ажралишга ҳақли эканлар, лекин хотинининг ҳиёнат қилиши аҳамиятсиз экан. Ассаманинг маҳаллий халқи бўлган моранлар эса бевафо хотин билан фақатгина унинг ўйнаши хотинининг табақасидан ҳам паст табақадан бўлсагина ажрашар эканлар. Айрим

халқларда бўлса хотинининг ҳиёнатига салгина гумон туғилиши биланок ажрашар экан. Ўтган асрда Сербияда эрлар уйда тунамаган хотинни қувиб солишга ҳақли бўлган. Американинг Кентукки штатида ҳозиргача шундай қонун ишлар эканки, агарда хотинини қимдир пивохонада ўтирганини қўрган бўлса ҳам, эрлар ажрим давоси қўзғашга ҳақли. Ирландияда эса умуман ажрим бўлмас экан! Бу католиклар дастури . . . Агар католик ажралишни жуда хоҳласа Рим папасидан рухсат олиш керак бўлади. Дунёда ажралишнинг энг осон амали Мухаммад пайғамбар томонидан мусулмон эркаклар учун белгилаб берилган деб тан олинган. Эр учун фақатгина «Мен сен билан ажрашаман» - дейиш кифоя. Эр уни гувоҳлар олдида ёки гувоҳларсиз, уйда ёки кўчада айтса ҳам бўлар экан, агар хотин ажралишни хоҳласа ҳеч қанақасига илож йўқ саналган [3:473]. Ажримлар ҳақида турли халқларнинг, турли миллатларнинг одатларидан кўплаб мисоллар келтирса бўлади, чунки улар ўзига хос этнопсихологик хусусиятларга эга, лекин бизнинг мақсадимиз ажримларнинг сабабларини ўз ҳудудимизда, айнан қорақалпоқ оилаларида қанақалигини аниқлаб, олдини олиш йўллари ишлаб чиқишдан иборат, чунки биз учун оила муқаддас даргоҳ.

Оила алоҳида психологик тизим сифатида жамият ижтимоий ва иқтисодий тараққиётининг асосий негизидир, чунки у жамиятнинг асоси бўлмиш инсонни дунёга келтиради, ўстиради, тарбиялайди ҳамда қайта шакллантиради. Шу сабабли республикамизда ҳар бир хонадоннинг тинч-тотувлигини, оилаларда фарзандларнинг бахтли, баркамол ўсишини таъминлашга қаратилган қатор тадбирлар амалга оширилмоқда. Мамлакатимизнинг сиёсий, ижтимоий ва иқтисодий соҳаларда тараққиёт учун имкониятлари кун сайин кенгаймоқда. Бу имкониятлардан фойдаланиш кўп жиҳатдан инсон омилига, у эса оила институтининг мустаҳкамлигига боғлиқ. Оила мустаҳкам бўлмас экан мамлакатнинг ҳар томонлама ривожланишига ўз салбий таъсирини ўтказмай қўймайди.

Ҳозирги вақтда нафақат республикамиз балки бутун дунёда оила никоҳ муносабатларининг энг жиддий муаммоларидан бири – оиланинг бузилиши, ажралиш ҳисобланади. Ажралиш сабабларига, ва унинг олдини олишни психологик нуқтаи назардан тадқиқ этиш масалаларига катта эътибор берилётганининг асосий сабаби ажралиш билан боғлиқ бўлган бир қатор нохуш ижтимоий-психологик ҳодисаларнинг бўлиб бераётганлиги, нотўлиқ оилалар сонининг ортиб бориши, тирик етим ва тарбияси оғир болалар, ота ёки она меҳрига зор бўлиб улғояётган болаларнинг кўпайиб бориши каби салбий воқеаларнинг кузатилаётганидир. Носоғлом оилаларнинг мавжудлиги ҳамда уларга боғлиқ ҳолда эр билан хотин ажралишининг болалар камолоти, тарбиясига салбий таъсирининг кучайиши, болалар ўртасида жиноятчилик, ёмон йўللарга кириб кетишлар, ажралиш туфайли собиқ эр-хотин ва уларнинг ота-оналари ҳамда қариндош-уруғлари орасида келишмовчиликлар, зиддиётли муносабатларнинг юзага келиши, оилавий низолар оқибатида содир этилаётган айрим қотилликлар, айрим вақтларда ўз жонига қасд қилишдек ёқимсиз ҳодисаларнинг кузатилиши, ўз вақтида оила-никоҳ масалалари, айниқса ажралишларнинг сабабларини ва унинг олдини олиш йўллари ишлаб чиқишни ижтимоий психология, этнопсихология предмети сифатида ўрганиш заруратини келтириб чиқарди.

Оила мустаҳкамлиги муаммоси масаласи деярли дунёнинг барча мамлакатлари: АҚШ, Франция, Англия, Германия, Болтиқ бўйи давлатлари, Россия, Украина ва бошқа давлатларда кузатилмоқда. Ажралиш оқибатида содир қилинган нохушликлар шу кунларда кўпгина ижтимоий психологик муаммоларни юзага келтирмоқда. Бу муаммони психологик жиҳатдан чет эл олимларидан Алешина Ю.Е., Аргудаева Ю.В., Аристов А.Г., Аронс К., Борман Р., Войнова М.К., Говрилова Т.П., Гайдис В., Голофаст В., Кент М., Королев Ю.А., Лонгуева А., Навайтис Г., Соловьев Н.Я., Солодников В.В., Сысенко В.А., Чуйко Л.В., Юм Д.О., Ясная Л.В. лар ўрганганлар.

Бу борада Ўзбекистон психологлари томонидан ҳам бир қатор мувофакиятли илмий изланишлар олиб берилган ва уларда ўзбек ва бошқа миллат оилаларининг этнопсихологик хусусиятлари, оилавий низоларнинг ижтимоий психологик сабаблари ва уларнинг ўзига хос хусусиятлари ўрганилган. Бу муаммони ўрганишда олимлардан Давлетшин М.Г.(1993), Шоумаров Ғ.Б., Моршинина Е.А. (1986), Шоумаров Ғ.Б. (1990, 1993, 2000, 2001), Каримова В.М. (1989), Ғозиев Э.Ғ. (1992), Каримов Х.К.(1994), Утепбергенов М.А. (1999), Жўраева Ш.Ш. (1994), Самаров Р.С. (1997), салаева Н. (2002), Ядгарова Г.Т. (2004), Файзиева М. (2005), Душанов Р.Х. (2006), Лутфуллаева Н.Х. (2006), Кадинова А.Т. (2007), Сариева У.С. (2007), Ниязметова Г. (2010), айнан ажралишлар муаммоси Рўзикулов Ф.И. ишида ҳар томонлама таҳлил қилиниб, унинг асоратларининг ижтимоий психологик хусусиятлари ўрганилган.

Шунга қарамай ҳудудий ўрганилганлик жиҳатидан илмий манбалар шарҳи шуни кўрсатадики, қорақалпоқ оилаларида ажралишларнинг ижтимоий психологик сабаблари ва профилактикаси тадқиқот предмети сифатида ўрганилмаган.

Мамлакатимизда оила мустаҳкамлигига ҳар доим эътибор бериб келинган, ҳозирги кунда оила мустаҳкамлиги масаласининг давлат сиёсати даражасига кўтарилиши бежиз эмас, Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг ёшлар билан мулоқотидаги ажримлар масаласига алоҳида тўхталиб, айнан ёшлар орасида ажралишларнинг юқорилигини таасуф билан тилга олганлигини айтишимиз мумкин.

Бу муаммоларни ечиш учун давлатимиз бир қанча ишларни амалга оширмоқда. 2018-йил Ўзбекистон Республикаси Оила кодексининг айрим моддаларига ўзгартиришлар киритилган, шу жумладан 7 бобининг тегишли моддаларига, айнан ажралиш механизмига ўзгартиришлар киритилган.

Ўзгартиришлар Оила кодексининг айнан 40 ва 128-моддаларига нисбатан қўлланилган. Бу чоралар суд томонидан ярашиш учун ажратилган вақтдан мақсадли фойдаланилмаётганлиги сабабли қўлланилмоқда экан. Шундай экан, ажралишларнинг олдини олиш ишларини жадаллаштириш кераклигини кўрсатади.

Мамлакатимизда оила институтини мустаҳкамлаш бўйича кўпгина ишлар олиб борилмоқда. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Хотин-қизларни қўллаб қувватлаш ва оила институтини мустаҳкамлаш соҳасидаги фаолиятни тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида» 2018 йил 2 февралдаги ПФ-5325-сон Фармонида мувофиқ ҳамда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги «Оила» илмий-амалий тадқиқот марказининг фаолиятини самарали ташкил этиш мақсадида 2018 йил 26 мартдаги 229-сон Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги «Оила» илмий-амалий тадқиқот маркази

фаолиятини ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида қарор қабул қилинган.

Бундан ташқари «Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 27 июнда Ўзбекистон Республикасида Оила институтини мустаҳкамлаш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида»ги қарорининг қабул қилиниши «Оила» илмий-амалий тадқиқот марказининг масъулиятини янада оширди. Ҳозирги вақтда Республикаимизнинг ҳар бир вилоятида, шунингдек Қорақалпоғистон Республикасида ҳам «Оила» илмий-амалий тадқиқот маркази бошқармаси фаолият кўрсатмоқда. Уларнинг фаолияти, бир сўз билан айтганда оилаларнинг муаммоларини ўрганиш, уларнинг сабабларини аниқлаш, муаммоларнинг олдини олишдан иборат.

Республика бўйича ажримларнинг асосий сабаблари ҳақида берилган маълумотларга қараганда, бугунга келиб ажрим ҳолатларининг умумий кўрсаткичлари - 31930 та, бир йил аввалги кўрсаткич эса -29647 тани кўрсатган, уларнинг аксариятига оиладаги ўзаро келишмовчиликлар сабаб қилиб кўрсатилган, лекин бу кўрсаткичлар айрим ҳудудларда пасайганлиги ҳам айтилган.

Республикаимизда 2017 йилда қайд этилган ажримларнинг сабаблари қуйидагича деб аниқланган:

- ўзаро келишмовчилик -67, 4 %
- бошқа оила қуриб яшаётганлиги -6 %
- фарзандсизлик -4,7 %
- тарафнинг бошқа давлатга чиқиб кетганлиги -3,8 %
- узоқ вақт бирга яшамаганлиги -2,9 %
- хиёнат ва бошқа сабаблар -2,8%

Бундан ташқари расмийлаштирилмаган оилаларнинг кўпчилиги ҳам аниқланган, бу эса ўз навбатида ажрим кўрсаткичларининг ошиб кетишига сабаб бўлаётганлиги айтилган. Айнан бундай ҳолат қорақалпоқ оилаларида ҳам кўплаб учрайди.

Ҳар бир халқ, миллат ўзининг этнопсихологик хусусиятларига эга, шундай экан уларнинг оилаларининг ҳам яшаш тарзи, урф-одатларидан келиб чиқиб оилавий муносабатларида ҳам ўзига хослик мавжуд бўлади, шундай экан қорақалпоқ оилалари ҳам ўзига хос этнопсихологик хусусиятга эга. Айнан қорақалпоқ оилаларида ажралишларнинг ижтимоий психологик сабабларини алоҳида аниқлашнинг аҳамиятлилиги шундаки, бу қуйидагича муаммоларнинг олдини олишга ҳаракат демакдир, масалан, республика бўйлаб урбанизация жараёни натижасида аҳолининг ҳаёт тарзининг ўзгариши, эр-хотин муносабатларида эркинликнинг кучайиб бориши, бу эса, барча давлатларда кузатилаётганидек ажралишлар сонининг ортишига олиб келмоқда, оилада эр ёки хотиннинг оилани боқиш учун миграцияси, шу сабабдан эр ёки хотиннинг узоқ вақт бирга яшамаётганликлари, эр ёки хотиннинг бирга яшамаётганликлари учун хиёнат қилишлари, ажралишларнинг болаларнинг рухий ҳолатига, уларнинг тарбиясига салбий таъсири, ажралишларнинг кўпчилик одамлар учун фожиа сифатида идрок этилмай қўйилганлиги, ажралишларнинг эр-хотиннинг меҳнат фаолиятига салбий таъсири, умуман олганда ажралишларнинг соғлом турмуш тарзига салбий таъсир этиши ва б.

Бу каби тахминий сабабларнинг қай бири ажримларга энг кўп сабаб бўлаётганлигини аниқлаш, ажримларнинг олдини олиш чора-тадбирларини ишлаб чиқишга катта ёрдам беради.

Изланишлар натижасида Қорақалпоғистон Республикаси бўйича қуйидагича демографик кўрсаткичларга эга бўлдик.

	Халқ сони(минг)		Никоҳдан ўтганлар		Ажрашганлар	
	2017-й.	2018-й.	2017-й.	2018-й.	2017-й.	2018-й.
Қорақалпоғистон Республикаси	1842,3	1869.7	14109	14450	1309	1340
Нукус шаҳри	310,9	315,1	1904	2151	291	331
Туманлар:						
Амударё	191,6	195,2	1481	1710	93	106
Беруний	183,9	187,6	1827	1849	111	138
Қораўзак	52,0	52,4	331	323	32	23
Кегейли	88,9	89,4	571	570	65	53
Қўнғирот	126,8	128,3	939	881	116	107
Қонлиқўл	49,7	50,3	354	323	38	33
Мўйноқ	30,9	31,3	171	175	25	23
Нукус	48,2	49,1	370	407	37	34
Тахиатош	71,9	72,8	494	474	67	69
Тахтақўпир	39,7	39,9	268	299	19	15
Тўртқул	206,4	210,3	1978	1758	114	105
Ходжейли	119,7	121,2	834	947	98	110
Чимбой	113,8	115,2	756	903	78	72
Шўмоной	55,1	55,6	314	306	33	33
Элликқалъа	152,8	156	1517	1374	92	88

*) Қорақалпоғистон Республикасининг статистик ахборотномаси

Жадвал кўрсаткичларига кўра ажримларда умумий ўсиш мавжуд, шу билан бир қаторда туманлар кесимида кўрсаткичлар ҳар хил, айрим туманларда ажримлар сони камроқ бўлса, айримларида эса кўпроқни ташкил қилган. Бу маълумотлардан келиб чиқиб, айнан бу кўрсаткичларнинг аксарияти қандай сабабдан эканлигини аниқлаш бизнинг биринчи галдаги вазифамиз ҳисобланади, шундан сўнг ажримларга айнан кўпроқ

сабаб бўлаётган муаммоларнинг олдини олиш чора-тадбирларини ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқ бўлади. Бундай чора-тадбирлар мустақкам оилаларни барпо қилишга, соғлом муҳитли оилада баркамол авлодни дунёга келтириб, ўстириб улғайтиришга, камолотга етказишга, мустақил, эркин фикрловчи жамиятни, энг илғор ривожланган мамлакатни қуришга ёрдам беради.

Адабиётлар

- 1.Ковалев С.В. Психология семейных отношений. - Фрунзе: 1990.
- 2.Турсун А. Мустақкам оила асослари. -Т.: 2012.
- 3.Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. -М.: 2000.

РЕЗЮМЕ

Ушбу мақолада қорақалпоқ оилаларидаги ажралишларнинг сабабларини ўрганишнинг аҳамиятлилиги ва долзарблиги ёри-тиб берилган.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются актуальность и важность изучения причин разводов в каракалпакских семьях.

SUMMARY

The article discusses the relevance and importance of studying the causes of divorces in Karakalpak families.

ИНГЛИЗ ТИЛИНИ ЎРГАНИШДА ПСИХОЛОГИК ЁНДАШУВНИНГ АҲАМИЯТИ

Д.У.Каипбергенова - ассистент ўқитувчи
Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

Таянч сўзлар: психология, жараён, ёндашув, хотира, мантик, полилог, лойиха, фаолият, машқ, маълумот.

Ключевые слова: психология, процесс, подход, память, логика, полилог, проект, деятельность, упражнения, информация.

Key words: psychology, process, approach, memory, logics, polylog, project, activity, exercises, information.

Мамлакатимизнинг ҳар бир жабҳаларида уни тубдан яхшилаш, янгилаш ва такомиллаштириш жараёнлари олиб борилмоқда. Бу йўналишда 1997 йил 19 августда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси сессиясида “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури” ва “Таълим тўғрисида” ги қонунларнинг қабул қилиниши таълим соҳасида муҳим бурилиш ясади. Бундан кўзланган асосий мақсад таълим тизимини модернизация қилиш, таълим-тарбия мазмунини тубдан янгилаш, юқори малакали рақобатбардош кадрлар тайёрлаш ва ўқув жараёнига замонавий инновацион ва ахборот коммуникатив технологияларни жорий этишдир. Президентимиз томонидан 2017 йил 7 февраль ПФ-4947-сонли “Ўзбекистон Республикасини ривожлан-тириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармонида; 2017 йил 11 августдаги 610-сонли “Таълим муассасаларида чет тилларини ўқитишнинг сифатини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарорларида айнан белгиланган вазифаларни амалга ошириш кўзда тутилган.

Таълим тизимида ўқувчи ва талабаларга билим беришда нафақат турли методлар, инфор-мацион технологиялар, балки уларнинг психологик жиҳатлари ҳам асосий рол ўйнайди.

“Психология” сўзи грекча “псюхэ” (жон, рух) ва “логос” (сўз, илм) сўзидан олинган бўлиб, унинг

маъноси, “жон, рух илми” демакдир. Психология – табиий ва ижтимоий фан сифатида воқеликнинг алоҳида соҳаси бўлган психикани ўрганади [1:4].

Психология фанининг таракқиётида муҳим ўрин тутган Б.Г.Ананев, П.П.Блонский, Л.С. Выготский, А.В. Запорожес, К.Н. Корнилов, Г.С.Костюк, А.Н.Леонтьев, А.Р.Лурия, С.А.Рубенштейн, А.А.Смирнов, Б.М.Теплов, Д.Н. Узнадзе ва бошқалар илмий ишлар олиб борганлар [2:11].

Таълим беришда, яъни чет тилларини ўрганишда ҳам психологик ёндашув муҳим ҳисобланади. Унда хотира асосий ўринни эгаллайди. Индивиднинг ўз тажрибасида эсда сақлаб қолиши ва кейинчалик уни яна эсга тушуриши хотира деб аталади [3:347]. Тил ўрганувчилар кўпинча сўзларни хотирада яхши сақлаб қолмаётганликларида азият чекадилар. Бугун ёдланган сўз, сўз бирикмалари эртасига унутиб қўйилганликларини айтадилар. Бунинг асосий сабаби нимада деб бош қотирадилар. Маълумки, баъзи маълумотлар хотирада узоқ сақланади, аммо баъзилари меҳнат фаолиятимиз учун муҳим бўлган маълумотлар эса тез хотирамиздан ўчади. Уни қанча эслашга уринмайлик ярим чала эслаймиз ёки батамом эслай олмаймиз. Бунинг учун хотира машқларининг ўрни бекиёсдир.

Хотира - бу тажрибамизга алоқадор ҳар қандай маъ-